

Unterwegs

Passaut délelőtt tíz körül hagytuk magunk mögött. Lassacskán sturmolta már az alkonyat az autobahnnal két oldalt versenyfutó Bayrischer Wald szinte megszakítás nélkül való erdőségeit, de a reggeli élmények még mindig nem fáradtak el bennem. Pedig egész nap azokat forgattam magamban, s még azt sem mondhatnám, hogy az egyhangúság lebirkózása végett. Hiszen a cserebogárhátú kis Volkswagen egyre újabb táj panorámája elé ragadott, erdőtörő, rendezett bajor városkákön inaltunk át, mutogatták magukat a határontúli szudétaföldi erdős hegyhátak is, s a magyarszínpátiával jócskán fertőzött volt-hadifogoly-cimborámnak sem állott be a szája. Ötpercenként faggatott. Jól ülsz? Nem vagy éhes? Nem akarnál „kimenni”? Mit tudsz Tibor Deryről és Laszió Nemethről? Also, míg el nem felejttem, Heinrich Böll a jövő hétfőn vár bennünket. S Frau Gretl is egyre szimatolt, de ő sokkal kevésbé udvariasan, mint a férje, hiszen csak a sajátjuk tükréből ismer minket. Mit szólsz a cseh eseményekhez? Létezik még az a sogenannte Kadar-liberalizmus? Olvastam, hogy a népszaporulat tekintetében csak a svédek kullognak mögöttetek. Mi van veletek? Elfáradtatok genetikailag? Vak a kormányotok? Gyilkosok az orvosaitok? Nincs bennetek nemzeti felelősségérzet? Oder die Russen? Véle először vagytok együtt, s ha jóbarátjának is érzi azt a tatárképű magyart, akit lassacskán két évtizede naponta felemleget az ura, azért mégiscsak vasfüggönyöntúlinak regisztrál, s szeretné latra tenni, mit is rejteget a hortobágyi idióma mögött megbúvó lelke. Arra nyilván nem is gondolt, hogy kérdései olykor fájnak. Dehát az embergyereke nyelni is megtanult, hallgatni is. Ha immunis a mindent megkeserítő cinizmus iránt, úgy csodálkozik a világra, mint tanyai mezítlábos pulyakorában, amikor először a kirakodóvásárba vitték. Fűzerbe köti élményeit, figyel, mint a járőrbe küldött katona, megőrzi önmagát és az első tűszúrásra nem köp bele a tálba. Hiszen még ő sértődne meg tájékozatlan jóindulatában, ha így felelnénk: Nem túbefűzés ez, rheinlandi komámasszony! Itt tífélétek működnek azok a harsány rádióadók, csillognak azok a kirakatok, mellyel tucatnyi esztendeje százezernél több egy-két gyermekkel adós fiatalunkat elcsaltak hazulról. S annak a felfokozott igénynek sem teljesen ott-honi a gyökere, ami a kicsi vagy koci választóján az utóbbira szavaztatja a tüzességüküket. Viccelődni sincsen kedvem: Vajon genetikai fáradság-e az, ha egy nép a szerelmi farsang örökös vasárnapjait éli? Mindegyik válaszom sántítana valahol – a sokrétű kérdésre adott egyrétű válasz, mégha igaz is, sántít –, s engem sem elégitene ki végül. Tehát arról dadogok, hogy az újrendszerű szülési segély javított néhány tizedet a születési arányszámon, és némán tovább pergetem magamban friss élményeimet. Hogy éjjel abban a Crauer Hase panzióban aludtam, ahol az ifjú Mozart is megszállt valaha, hogy reggel a barátok templomában virágott tettem Szent István királyunk feleségének, Boldog Gizellának a sírjára, s hogy olyan földön járok, ahol őseim valaha a túlvilágra küldtek jó-néhány bajort, méghozzá utolsó kenet nélkül. Visszafizették persze, a kamatából

még nekem is jutott négy esztendő Szibériában, ideje lenne már békességben egymás mellett élni, ha ez olyan természetes lehetne, mint a lélegzetvétel. S ebben a lélekidézõ öngyömösölésben észre sem veszem, hogy lopakodik előfelé az alkony, elbarátságatlanodnak az erdők, és a túlfeszített agy már nem igen képes újabb élmények friss regisztrálására.

Vagy talán mégis?

Akkora dörrenést hallok, mintha kiütött volna a világháború – Isten ments tőle! –, a cserbogárhátú Volkswagen bal hátsó kereke nagyot zökken és a cimborám csendesen káromkodik, miközben az út szélére kornyítoz:

– Gottverdammte Defekt!

Ez bizony gumibomlás a javából, talán húsz kilométerrel a mai napra kitűzött úticél előtt, de azért a vendéglátás nem sántul meg tőle. Mindketten belémkarolnak, s elindulunk a talán kétszáz méternyire látszó falu felé.

– Hová megyünk? – kérdezem.

– Megvacsorázunk és lefekszünk aludni.

– És a kocsival mi lesz?

Elmosolyodnak a fantáziaszegénységemen.

– Majd a mestere kijön, megjavítja, és a vendéglő udvarára vezeti. Még meg is tankol, hogy reggel azzal se veszítsünk időt.

Írgylésreméltó természetes magabiztosság. . .

Azt már meg sem kérdezem, van-e egyáltalán vendéglő ebben a kis helységben, ha van, akad-e üres szobája, s hogyan értesítik az úticél szállodáját arról, hogy itt rekedtünk. Természetes ez náluk, mint a jó óra járása, s az a rájuk is, ránk is annyiszor veszélyes érzelmnélküliségük. Megyek mellettük, nézem a városias parányi falut, emeletes villaházait, az útjelző táblát, mely szerint a lutheránus és katolikus istentiszteleteket egyazon templomban tartják, s máris ott vagyunk az emeletes Gasthaus előtt, amit ezúttal valami németellenes rendellenesség lebeg körül, mert istentelenül lármás. Ordítóznak odabent, üvegcsörömpölés hallatszik, és kesygetlenül ocsmány magyar káromkodás. Nem, ez nem lehet! Nyilván hallucináció. De akkor miért kurtul meg a barátom nyaka, s int idegesen hátra, hogy maradjunk kívül? Bemegy. Valóban egymás fülét csavargatnák ezek a joviótlis, pohos bajorok? Komámasszony is összevonja a szemöldökét. Békeidőben a Frau-k itt az urak, talán ezért is vonulnak olyan szívesen táborba a férfiak. Mehetnékje van befelé, látom, de jön a cimborá visszafelé, így hát marad.

– Mi újság? – kérdezi.

– Erről nincs feljárat az emeletre – mondja a barátom –, csak hátul, az udvar felől.

– Legutóbb volt!

A pápaszemes könyvkereskedő felém int a fejével, s grimasszal jelzi: Ne forszírozd, Grét!; s zavartan folytatja:

– És a vacsorát is a szobában kapjuk. Igazán kedves a gazdá. . .

– Kedves, mondhatom!

– Bocsánatot kért. . . máma Kirchmesse. . . und die Magyáren! – Észreveszi, hogy elcsúszott a szája, elhallgat, és karonfogva gyámolít fel a lépcsőn.

Némán vacsorázunk, csak a moseli borral telt poharat emeljük hangosan,

bár érezzük mindhárman, hogy valami előttem ismeretlen dolog közénkfeszül.

- Isten hozott minálunk!
- Kedves egészségetekre!

Néhányszor újrázunk, s azután rosszkedvű Gute Nacht-tal a szobájukba térnek. Rámtestálják a félüveg moselit, a naplóírást és az ivóból egyre inkább felharsánykodó lármát. . .

Vinnék el a gyehennalakó ördögök, megint megnyergelt a kíváncsiság. Már a maradék moselit is megittam, a naplóírás is készen, azt sem mondhatom, hogy valami haj, de friss vagyok, és mégis csal, egyre csalogat lefelé az a láрма, ami az ivóból feldévajkodik. Pedig láttam én már kutyamurit eleget: néger fiestát Santiagóban, vodkavedelést Moszkvában, távsörözést Tallinban, a magunk úri-murijairól nem is szólva; miért érdekel hát annyira, hogyan hígul fel a szesztől a szinte számológép teuton agy!?! Vagy éppen azért, mert ez a legendellenesebb dolog éppen náluk? S miféle mellékhatás az, hogy alulról folyton a fajfenntartás gyakorító igéjét hallom? No, mindegy, ismerem magam, jobb lesz hát mielőbb túlesni rajta.

Felöltözök, hideg vízzel frissítem a tarkómat, halántékomat, és indulok lefelé. Cimborámék ajtaja előtt megállok egy percre, s mert ugyan lírikusan beszélgetnek – Oh, du Hase, du bist hieb –, gyorsan tovább is áliok, nehogy a tapintatlanság vétkébe essem. Nyikordul a lépcsőfok. Az udvaron csahol a kutya. Hátralát az illemhely mellett valaki ökredezik. S a sötét hátsó, nyitott ajtaján át most már bizonyos lesz a talány.

– Aty neki Hanszi, a szannya mindene! – kiabálja egy svábakcentusú magyar hang, olyan fátyolosan, ahogy a vén, tábeszos kakasok kukorékolnak. – Ne sajnáld!

– Du Schwein! Da hast du es! Neszel!

Más bajorul jajongja az Isten nevét, többen békítenének, s a vendéglős, egy akkora hasú bajor, mint a gönci hordó tehetetlenül csápol a kezeivel a kármentő mögött. Könyörög:

– Legalább ön fogadjon szót, vendég úr. Menjen a szobájába, nehogy valami baja essék!

Persze nem fogadok szót, állok mellette, nézelődök. . .

Valóban botránnyosan fest a csapszék. A falakról tenyérszerű vakolatdarabok peregnek alá, úsznak a tajtékos sörcsermelyek hátán, az asztalok, székek összetörve, s a romhalmaz egyik oldalán tíz-tizenöt megszelesedett részeg szemközt a sárokbaszorított háromszor annyival. És be nem áll a szájuk, magyarul-németül becsmértik őket, kerékbetörve mind a két nyelvet:

– Mék hogy Vencelin! Tosz iz e Gänzehüter!

– Asz egy libapásztor!

Olyan nevetséges ez a perzsavásár, mintha apácákat látnék miniszoknyában táncolni, csak éppen az okát nem tudom kivenni a marakodás csonka félmondataiból.

– Kik ezek a rohamlegények? – kérdezem a hordóhasútól.

Öt évi pokoltűzet érdemlő átkozódásba kezd, amiből szintén nem sokat értek:

– Magyarok ezek, utam, cigányok... elnézést kérek... Volksdeutschok Ma-

gyarországról... Minden búcsúkor tönkretesznek... bár tartották volna meg maguknak őket...

Ezek szerint néhai svábjaink aprítják a befogadó bajorokat, mint a répát...

– Minden áron németek akartak lenni – mondok le róluk –, sokan a führer hitére tértek... de nálunk szelídebb legények voltak, nem igen verekedtek...

– Itt is megvannak... dolgoznak mint a hangya... gyarapodnak. Csak néha rájukjön a rossz. Kirchenmesse... búcsúkor, meg szilveszterkor. – Úgy mondja, mint valami titkot. – Fél lelkű emberek ezek uram, képzelje onnan hoznak földet a halottaik alá. De ilyen vadak talán még sohasem voltak.

– Még mindig nem értem!

– A védőszent bolondította meg őket. A mi templomunk Szent Vencelin tiszteletére épült, de nekik nem jó, valami Stefánt szeretnék a főoltáron látni.

Többen közelebb húzódtak hozzánk, s azt sem mondhatom, hogy valami barátságosan. A kezükben szék láb, sörösüveg, szájukon baljós mondatok:

– Ki esz az idegen?

– Aty neki etyet, ne koftálgodjon!

Kurta vitát folytattam önmagammal:

– Mit gondolsz pajtás, megvernének?

– Ha hagyod magad!

– De hátha nem? Onnan hoznak földet!

– Azért némi szíverősítő nem árt!

Konyakot kértem, utána küldtem a moselinek, s mindjárt reményteljesebb lett körülöttem a világ.

– Mondja uram – kacsintottam a kocsmárosra –, mi! szólna hozzá, ha öt percen belül kitorne a béke?

– Örülne nekik, de nem hiszem.

– Állná az áldomását?

– Szíves örömet!

Keményre parancsolt léptekkel kísértáltam a csatatérre, és elkiéltottam magam:

– Jó estét kívánok sváb atyafiak! Kellemes háborút kívánok!

Csend lett. A széklábak leereszkedtek, a paprikás indulatok oldódtak. Körülfogtak, megkérdezték honnan való vagyok, és hamarosan ott ültünk az úgy ahogy használhatóvá barkácsol't asztalok körül...

S most még egy nappal később is úgy fáj a fejem, hogy el sem mondhatom. Fáj a nézés, fáj a látás, fáj a létezés, fulladt volna a söröshordóba, aki az első úrpalét főzte. A szám ízére önbecslésből nem mondok példát, fülembé sajdu'va erőszakolja magát a hang, s barátoméék el sem tudják képze'lni, miféle baj rakott fészket bennem. Igaz, hogy gyanúsnak találták azt a nagy szívélyességet, amivel a kocsmáros búcsút vett tőlem, azt is furcsának, hányan integettek, kiabáltak utánunk, amint végigautóztunk a falun – hátha még a szöveget is értették volna –, de azért a valódi okát egyiknek sem sejtik. Hajnalban jó negyedóráig hagytam dörömbölni őket, mire „felébredtem”, holott nem sokkal azelőtt fekdtem le, illedelmesen megdicsértem az ágyat, s olyan hirtelen útra keltünk, hogy áruló sem akadhatott.

Tehát dög vagyok, ők sajnálkoznak felettem: Nyilván a klíma; de azért hurcol'nak, mint valami véres kardot, s mutogatják gazdag multjuk szerencsésen megmaradt emlékeit. Délelőtt még Bambergben jártunk, ebben a szép román-barokk városban. A székesegyházban hosszasan időztünk Szent Henrik császár és Árpádházi Kuligunda kőkoporsója előtt, s megcsodáltuk azt a pödröttbajszos lovasszobrot is, melyet úgy ismernek, illetve nem ismernek, hogy az ismeretlen magyar vitéz, hogy mostmár alig estefelé Würzburgban fájjon a fejem, gyötörje szemgolyómat a látás, sajogjon fülemben a hallás, és kísértsen az előző éjszaka, aminek mérlegét megvonnom nem hagynak időt. S közben kolossal-t, interessan-t, wunderschön-t mondok, amennyi renyhe nyelvem állapotából futja, és hálátlan kutyának érzem magam. Hiszen a három ír téritőszent Kilian, Totnan és Kolonat szobra valóban nagyszerű, a Marienburg múzeumi anyaga – főleg Till Riemenschneider jónéhány alkotása – valóban irigylésre méltó, a Walter von der Vogelweide sírját körülvevő, eleven kegyelet pedig egyenesen megható a Neumünster árkádokkal határolt udvarán.

Sírkövén magafogalmazta felirat:

Herr Walter von der Vogelweide,
Wer des vergisst der tät mir Leide;

a tetején ivóvíz a madaraknak, amik hálából teleéneklük érte a kertet, és szálónként ráhintett sok-sok virág. Itt halt meg, elvénülvén a császár életjáradékot rendelt neki, békén élhette élete utolsó éveit belőle, s lám, a kegyelete talán ma is jobban él – elég szégyen –, mint a félévezreddel ifjabb Arany Jáncsé, akinek érckoporsóján bezzeg várhatnak váltásukra az elszáradt csonkok.

Ezen elszomorodok megint, hogy azutáni a jelenhez pártoljak, míg barátomék a patikába mentek Klosterfrau cseppeket hozni az úgynevezett „Neuralgiám” ellen. . .

A nagy ismerkedési jelenet után körülültük a csapszék asztalait, és beszélgetni kezdtünk. Magyarul, persze, hogy magyarul, amit a svábok úgy törtek, mint a késné'küli ember a kenyeret, ha nagyon éhes. Mi van „otthon”? Mikor jártam Tolnában? Igaz, hogy nagy szárazság van? Pedig maguk a kérdések elárulták, hogy lényegében mindent tudnak. Megírja azt az itthoni atyafiság, s a látogatóáradat kiviszi, mégis jól esik hallaniuk újra, meg újra, mert onnan való ízeket ébreszt, ahol első lépteiket tiporták a porba. És közben ürültek az üvegek, csillogtak a szemek, egymást nágták át a mondatok, és a bajor bennszülöttek értetlenül nézték a hunok eme táborozását. Csupán az hiányzott, hogy csont helyett sörösüveggel dobáljuk őket, utánozván őseinket, és azt a néhai barátot.

Olyan jó hangulat kerekedett, hogy már-már óvatosságra intettem magam. Nem volt bennük semmi sérelem, nem emlegették a kitelepítés nehéz körülményeit, elmondták, hogy kárta'anították őket, jól keresnek, csak a szavaik színén csillan meg valami megnevezhetetlen öröm, s a fonákján rejtőzködött valami nosztalgikus szomorúság. Mi ez? És az mi, hogy bennem sincsen fenntartás irántuk, holott tudom, nem-együk enyhén szólva elfordult tőlünk a legnagyobb megpróbáltatások idején? Így szitálná be a múltat a feledés hamujával az idő? Valaha gyűlöletemből csak a körülnéző óvatosság maradt, és vesszorokat küld a számra: Nem, nem bűnös itt senki. (De mégsem lesz bocsánat, nem lesz heted-iziglen. . .? És az mi, hogy én, a jöttment vagyok a „földi”, és a befogadó bajorok, a „fajta”, az idegen?!)

Szinte sajnálom már szegény terrorizált bajorokat, s a sikos gondolatsort is a hátam mögé küldöm.

– Tulajdonképpen mi bajuk a bennszülöttekkel? – kérdezem a legharsányabb svábot, akit Herrmann Antalnak, helyesebben Anton Herrmannnak hívnak. – Elvégre befogadták magukat, s nem is panaszkodhatnak.

Anton Herrmann nagydarab, vörös, jó ötvenes kőműves. Elgondolkodik.

– Tulajdonképpen semmi. Meglennénk, Herr Máté, munkanapokon jól is. Alta'óban sincsen baj, bár én... szóval, tudja én nem voltam bundista. Szociáldemokrata a tanítómesterem után. Magyar katona, hadifogoly, de mire hazabocsájtott Szibéria, az asszonyt, meg az öt gyereket kitelepítették. Szép házám volt, magam csináltam kellett valakinek... Szóval én sose éreztem ide...

– És a többiek?

– Voltak bundisták, SS-katonák, voltak olyanok, akik se ide, se oda, de voltak rendesek is. Hiszen az talán önmagában még nem bűn, ha valaki német vagy sváb?

Közbekanalaztak többen is – volt aki a frontsebesülését, a magyar őrvezetőséget, tűzkeresztjét emlegette –, jobbnak láttam hát letérni erről az útról.

– Mondja már Tóni bácsi, mi volt azzal a védőszenttel?

– Mára templombúcsú volt. Vencelin, magyarul Vencel, és sokaknak eszükbe jutott, hogy a búcsút otthon István királykor tartják... A misén elkezdtek az asszonyok: Ahol vagy magyarok tündöklő csillaga; a grossmutterok sírtak, valaki kitalálta, hogy ez a Vencel egy libapásztor, éljen István király... szóval így kezdődött. Felidéződött bennünk az ifjúságunk... búcsú... bál... akkor még gyökereink volt, most meg nincsen... és látja a bajorok itták meg a levét!

– És a gyermekeik mit szólnak ehhez?

– Mosolyognak rajtunk, meg a védőszenteken is, de mi még, ahogy a pap mondja, unterwegs, útközben vagyunk... Ide még nem egészen, oda sem!

Társai bólogatnak, és a hordóhasú az újabb láda sört hozza...

– A bennszülöttek is szívesen megismerkednének a vendég úrral – mondja barátságosan –, ezt a sört már ők küldik.

– Ülünk egy asztalhoz mindnyójan – javasolom –, ne tartson haragot egymással a földi ember, az égi szentek miatt.

Svábjaim oldózkodnak: Morognának érte a Mutterok, meg a Grossmutterok; s agyamra hőlcsességet gőző! a szesz:

– Hát akkor tartsák meg István királyt is jövőre. Ők sem nehezményezhetik. A felesége bajor volt, itt nyugszik Passauban!

Megcsillan a szemük: Hogy nem jutott ez eddig az eszünkbe?

S ettől kezdve egyrenden ittunk reggelig. A szekszárdi kikötőben horgonyzó hadihajóra rászállott a gólya, végigsétáltunk az akácós úton, ahol szerintük pacsirta szólt a fán, felemlegettük az esti vörösbort, amitől most is részegek vagyunk, és az apjukért jövő fiatalok furcsállkodva álltak meg a hátunk mögött, amikor a korareggel belesett az ablakon. Tatárul volt ez nekik, s nemcsak szövegében, dallamában is, hiszen éppen a Herrmann Antal, az Anton Herrmann fia Mao-zubbonyt és tányérsapkát viselt. Egyetemista. Szerinte csakis a tetejébe dobott tűzcsóva mentheti meg ezt a világot. Esmémjét azon a Taunuson járva hirdeti, ami után az apja fizeti a részleteket...

És most nagyon fáj a fejem. Barátoméék megjöttek a patikából, és cukorra

csepegtetett Klosterfrauval etetnek, frissítik véle a tarkóm és a halántékom. Kin-
keservesen rámosolygok: Ne haragudjatok, úgy látszik, öregszem. Néha ok nél-
kül olyan leszek, mint a saját árnyékukat megugató vén kutyák. Ne törődjete-
kétek velem!

– Indulhatunk? – kérdezi Clemens. – Irány Frankfurt am Main!

– Indulhatunk!

Még egyszer visszaneztem a Minnesänger sírjára: Nyugodjál békében Wal-
ter von der Vogelweide! Te talán megértened, hogy valamilyen formában mind-
annyian, minden időkből unterwegs, útközben vagyunk az élet és halál, s a for-
málódó világ ellentétes partjai között. . .

BENCZE JÓZSEF

Az én bölcsőm

Szekéren hozták haza anyámat
szülni. Loholt a bába.
Bátyám legény volt, anyám ősz asszony.
Későn jöttem, de mégse hiába.

Bátyám pólyáit mosták ki nékem,
s menedékem lett kiságy, bölcső,
Úgy tudom, dédapámé volt régen:
nem kellett kérni azt se kölcsön.

Hány nemzedék is gögicsélt benned
koporsószerű, falusi bárka!
Cselédporontyok fádba fogódtak,
maszatos kezük nyoma: márka.

Búzaszem

Parasztok zsákjából kiestem,
cingár kis búzaszem,
ezüstgyökér szép lábaim
hant-dombokra másztak.
De megkent fénnel a harmat,
kis búza-agancsot, szarvat,
és a sátoros ég, árnyat ígért.
Most sárkány-szelek dér-taraja,
cicka-szelek kakas zaja
csipked, vagdos, rubint-karmos
vadborona-kinnal-
Mégis, Óh tavasz, Nyár!
Csak addig kibírjam!